

# MOŽNOSTI VYUŽITIA SOCIOTERAPIE SOCIÁLNYM PEDAGÓGOM V ŠKOLSKOM ZARIADENÍ

*POSSIBILITIES FOR USING SOCIOTHERAPY BY SOCIAL EDUCATOR IN SCHOOL*

Karolína VESELSKÁ, Peter KUSÝ

## ABSTRAKT

Význam socioterapie priamoúmerne stúpa so zvyšujúcim sa počtom ľudí, kumulovaním sociálnych problémov, aktuálnych potrieb ľudí, zmenou kultúrnych hodnôt, a pod. Uvedomujeme si tak narastajúcu potrebu skvalitňovania vzťahov, ale i potrebu správneho riešenia problémov každodenného charakteru v societe, ktoré sa dotýkajú už najmladších členov spoločnosti. Prostredie školy významne vplýva na žiaka a jeho potreby, formovanie osobnosti a sociomorálneho vývinu, preto vidíme možnosti využitia socioterapie v prostredí školy aj v intervencii sociálneho pedagóga. V príspevku sa budeme venovať možnostiam sociálneho pedagóga ako odborného zamestnanca, ktorý môže využívať socioterapiu po splnení požiadaviek na výkon socioterapie a zároveň stručne priblížime oblasti problémov, v ktorých by mohol byť nápomocný pri využití socioterapie v školskom prostredí.

**Kľúčové slová:** Sociálny pedagóg. Socioterapia. Odborný predpoklad. Aktuálne problémy žiakov.

## ABSTRACT

The importance of sociotherapy increases with increasing number of people, accumulation of social problems, actual needs of people, change of cultural values, etc. We are aware of the increasing need to improve relations, but also the need to properly solve everyday issues in the society, which also affect the youngest members of society. The school environment has a significant impact on the pupil's needs, shaping personality and social development, so we see the possibilities of using sociotherapy in the school environment through a social educator practice. In this report we will deal with the possibilities of a social educator as an expert who can practice sociotherapy after fulfilling the mentioned requirements for the performance of sociotherapy and at the same time we will present areas in which he could be helpful in the implementation of sociotherapy.

**Key words:** Social educator. Sociotherapy. Professional postulate. Current problems of pupils.

## ÚVOD

Uvedomujeme si význačnosť pomáhajúcej profesie sociálneho pedagóga v spojitosti so školským prostredím, nakoľko môže po splnení požiadaviek zasahovať i v prostredí základnej školy s využitím napr. sociálneho poradenstva či socioterapie. Sociálne poradenstvo ako i socioterapia nemajú na Slovensku historicky dlhú tradíciu, obe disciplíny zažívali opätovný rozkvet až koncom dvadsiateho storočia, po politických zmenách, ktoré u nás nastali. Obe disciplíny sú si blízke a v mnohom sa prelínajú, snažia sa čo naje-

fektívnejšie využiť ľudský potenciál jednotlivca ale i jeho sociálneho okolia. Preto súhlasíme s názorom Lozsi et al. (2013, s. 9), ktorí poukazujú na to, že: „*radosť zo života a spokojnosť bytia majú vždy základ v kvalite medziľudských vzťahov*“. V príspevku sa pokúsime o stručné priblíženie sociálneho poradenstva a socioterapie - ich vymedzenie a vzájomné odlíšenie, keďže sa do istej miery v praxi prelínajú a často zamieňajú. Sociálny pedagóg môže vykonávať sociálne poradenstvo i socioterapiu v školskom prostredí po

splnení požiadaviek ukotvených v legisla-tíve, ktoré podrobnejšie popíšeme v druhej časti príspevku.

### Vymedzenie sociálneho poradenstva a socio-terapie

Aj keď sa tomto príspevku primárne snažíme priblížiť možnosti pôsobenia sociálneho pedagóga formou socioterapie v školskom prostredí, pokladáme za nevyhnutné aspoň stručne vymedziť základné termíny – socioterapia a tiež sociálne poradenstvo, s ktorým sa často v praxi socioterapia zamieňa, keďže často ide skutočne o úzku hranicu medzi oboma prístupmi. Odborné disciplíny ako socioterapia a sociálne poradenstvo majú mnohé spoločné črty, preto uvedieme ich základné terminologické vymedzenie, kde sa pokúsime priblížiť nielen to, čo majú spoločné, ale aj to v čom sa od seba vzájomne odlišujú.

Mydlíková (2004) uvádza, že sociálne poradenstvo je realizované prostredníctvom rozvoja vzťahu medzi sociálnym poradcom a klientom. Sociálneho poradcu môžeme vnímať ako nástroj realizácie sociálneho poradenstva, ktorý využíva rôzne metódy, formy a prístupy.

V rovnakom duchu však môžeme chápať aj socioterapiu, ktorú realizujeme tiež prostredníctvom vzťahu medzi socioterapeutom a klientom, pričom socioterapeuta v tomto prípade vnímame ako nástroj realizácie socioterapie, využívajúc rôzne metódy, formy a prístupy. Líšiť sa však môže práve v zacielení pomáhajúceho procesu.

Podľa Mydlíkovej (2004) a Gaburu (2013) je cieľom sociálneho poradenstva zvýšenie kvality života klienta za pomoci mobilizácie vnútorných a vonkajších zdrojov jeho prirodzeného prostredia. Zvýšenie miery schopnosti adaptácie, zmeny postojev klienta a v neposlednom rade (znovu)získanie sociálnych rolí. Podľa autorov Lozsi et al. (2013) je socioterapia terapiou sociálnych vzťahov, predovšetkým pri problémoch, ktoré zasahujú do sociálnych vzťahov, ktoré bránia socializácii a uplatneniu v sociálnom systéme klienta. Socioterapia tak primárne smeruje k zlepšeniu alebo vyriešeniu problému, ktorý zasahuje do vzťahov.

Dobšovič (2011) uvažuje o celi socioterapie, ktorý spočíva vo výchovnom pôsobení

socioterapeuta na klienta s cieľom dosiahnutia obnovy sociálnych pomerov napr. ak je jedinec v podmienkach dlhodobej exklúzie, zdravotného problému, dlhodobého konfliktu, ktorý zasahuje do sociálnych vzťahov, záujem o zvýšenie kvality života skrze sociálny systém.

Hamadej a Balogová (2016), poukazujú na sociálno-výchovný prístup socioterapie autorky Krakešovej-Doškovej, ktorá sociálnu terapiu poníma v kontexte psychologicko-výchovného pôsobenia zameraného na utvorenie kritického pohľadu na realitu, aby bol klient schopný rozhodovať zodpovedne sám za seba a vedel rozhodnutia i realizovať. Terapia je založená na sociálnej diagnóze, ktorá vychádza zo zhrnutia príčin a procesov deformovaného sociálneho vývoja. Diagnostika umožňuje popis klientových deformovaných vzťahov, postojov a vznik problémov. Pomerne široký praktický záber využitia socioterapie tak spôsobuje, že v niektorých oblastiach sa čiastočne prekrývajú problematické oblasti, kde sa intervenuje socioterapeuticky, resp. formou sociálneho poradenstva.

Schavel a Oláh (2010) uvádzajú charakteristické črty sociálneho poradenstva, vychádzajúc z rôznorodej klasifikácie sociálneho poradenstva ako takého. Špecifikujú charakter sociálneho poradenstva ako:

- interdisciplinárny a komplexný,
- multisférový a multikonzumný,
- profesionálny,
- inštitucionálny,
- procesuálny, biodromálny,
- edukatívno-formatívny,
- personálny,
- vnútorná diferenciácia.

Matula, Kopányiová a Vojtová (2003) zdôrazňujú, že poradenskej i terapeutickej intervencii by mala predchádzať diagnostická intervencia, konkrétne sociálna diagnostika z pohľadu sociálneho pedagóga, vychádzame z modelu integrovaného algoritmického systému psychologickkej, pedagogickkej a sociálnej činnosti preventívnych a poradenských zariadení v školskom rezorte.

Zároveň autori Hamadej a Balogová (2016) uvádzajú, že pri výkone socioterapeutickej práce je dôležité nadviazanie dôverného vzťahu socioterapeuta s klientom, ktorému by malo predchádzať dostatočné poznanie klienta. Socioterapeut by mal vedieť,

že klient sa stretol s mnohými negatívnymi skutočnosťami, ktoré ho naučili nedôverovať alebo odpovedať útočne či nepriateľsky.

Na druhú stranu Mydlíková (2004), Balogová a Šoltésová (2015) charakterizujú bližšie socioterapiu v spojitosti so sociálnym poradenstvom ako jedným z mnohých nástrojov sociálnej terapie napr. pri práci s rodinou ale i s jednotlivcom.

Treba však dodať, že sociálne poradenstvo a veľmi podobne aj socioterapia využívajú poznatky z rôznych vedných disciplín počnúc sociálnou prácou, psychológiou, pedagogikou, právom, etikou, filozofiou, medicínou, sociológiou a ďalšími. Sociálne poradenstvo a socioterapia ako nástroj pomoci, tak má multidimenzionálne využitie v rôznych oblastiach.

Vyššie sme si operacionalizovali sociálne poradenstvo a socioterapiu skôr odborne – teoreticky. Čo sa týka legislatívneho vymedzenia, sociálne poradenstvo je podľa *Zákona o sociálnych službách č. 448/2008* definované ako: „*odborná činnosť zameraná na pomoc fyzickej osobe v nepriaznivej sociálnej situácii. Sociálne poradenstvo sa vykonáva na úrovni základného sociálneho poradenstva a špecializovaného sociálneho poradenstva*“. Uvedený zákon č. 448/2008 o sociálnych službách a člení sociálne poradenstvo na úrovne ako, základné a špeciálne. Napríklad Oláh (2017) člení sociálne poradenstvo do dvoch kategórií na základe uvedeného *Zákona č. 448/2008*:

1. Základné sociálne poradenstvo spočíva v poskytovaní základných informácií o eventualitách riešenia problému klienta, predovšetkým vychádza z posúdenia povahy problému. Poradca môže poskytnúť i ďalšie informácie ohľadom usmernenia klienta, ak by bola potrebná intervencia, alebo odporučiť na inú formu pomoci napr. na inú sociálnu službu napr. na mediáciu, resocializáciu, psychoterapiu, socioterapiu, právnik a pod.
2. Špeciálne poradenstvo sa zaoberá podstatou problému, snaží sa zistiť príčiny vzniku a povahou rozsahu problému klienta alebo skupiny či komunity. Oláh (2017) predpokladá, že špeciálne poradenstvo má bližšie

ku kognitívnej a emocionálnej zmene klienta a tá by mala viesť ku z behaviorálnej zmene v správaní.

Určujúca podmienka, pre výkon základného sociálneho poradenstva, je podľa Hattára (2010), ktorý vychádza zo spomínaného *Zákona č. 448/2008* splnenie kvalifikačného predpokladu:

1. vyššie odborné vzdelanie a vysokoškolské vzdelanie bakalárskeho alebo magisterského stupňa v študijných programoch v odbore sociálna práca, resp. v odboroch: sociálna pedagogika, liečebná pedagogika, špeciálna pedagogika, andragogika, psychológia, teológia, sociálna a humanitárna práca, sociálno-právna činnosť a charitatívno-misijnú činnosť.
2. vzdelanie v rámci akreditovaného vzdelávacieho kurzu vo vyšších spomenutých oblastiach a v rozsahu najmenej 150 hodín a prax pri výkone povolania v oblasti sociálnej práce v trvaní najmenej troch rokov, ak má ukončené vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, ktoré nie je uvedené vyššie.

Socioterapia je legislatívne ukotvená v dokumente - *Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 341/2004 Z. z. z 19. mája 2004*, resp. Analytickým listom č. 2404 – (tu však chýba jednoznačná legislatívna definícia). *Zákon č. 448/2008 o sociálnych službách* v § 61 v ôsmej hlave uvádza len niektoré metódy socioterapie, aj to iba parciálne.

*Nariadenie vlády Slovenskej republiky z 19. mája 2004, ktorým sa ustanovujú katalógy pracovných činností pri výkone práce vo verejnom záujme a o ich zmenách a doplnení č. 341/2004 Z. z.*, definuje sociálnu terapiu v prílohe č.1 v časti 15. Práca a sociálne veci v 10. platovej triede sú ukotvené i kvalifikačné predpoklady na základe ktorých, môže odborník vykonávať socioterapiu, a to - vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa a osobitý predpoklad, ak je ustanovený osobitným predpisom, alebo vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa a osobitý kvalifikačný predpoklad, ak je ustanovený osobitným predpisom.

Ďalej v bode č. 7 konkretizuje: „*Vykonávanie sociálnej terapie pre občanov, detí alebo mladých dospelých v zariadení sociálnych*

služieb alebo v zariadení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately“, podľa č. 341/2004 Z. z. (dostupné na: [www.slovlex.sk](http://www.slovlex.sk)).

V rovnakom dokumente v 11. platovej triede sú uvedené kvalifikačné predpoklady: vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa a osobitný kvalifikačný predpoklad, ak je ustanovený osobitným predpisom. V bode číslo 8 špecifikuje sociálnu terapiu, ako: „koordináciu činnosti pri vypracúvaní individuálnych plánov rozvoja osobnosti dieťaťa alebo mladého dospelého, individuálnych plánov sociálnej práce s rodinou vrátane terapie v zariadení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately“, podľa č. 341/2004 Z. z. (Dostupné na: [epi.sk/zz/2004-341](http://epi.sk/zz/2004-341)).

*Analytický list č. 2404*, ktorý udáva kvalifikačný predpoklad ako vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, avšak bez určenia študijného odboru, požaduje prax viac ako 3 roky. Vykonávanie sociálnej terapie vymedzuje podľa prílohy č. 1 v časti 15 v bode 7, podľa *Nariadenia vlády slovenskej republiky z 19. mája 2004*. Zároveň vymedzuje obsah socioterapeutickej činnosti, ktorý popisuje odborné terapeutické činnosti.

V zákonodarstve sú oporne zadefinované konkrétne terapeutické činnosti a povinnosť jednotlivých zariadení tieto činnosti realizovať. Avšak autorky Šoltésovej, Bosá a Balogová (2015) hovoria o aktuálne chýbajúcom jednoznačnom legislatívnom vymedzení, čo v súčasnosti vnímame ako praxeologicky citelnú absenciu.

### Sociálny pedagóg ako socioterapeut

Keď poukazujeme na dôležitosť poslania sociálnej pedagogiky a jej výchovného vplyvu na jednotlivca, prikláňame sa k autorke Bakošovej (2008), ktorá uvádza, že jedným z cieľov sociálnej pedagogiky je poskytnutie pomoci jednotlivcovi, či skupine pri vysporiadaní sa s rôznymi životnými situáciami, s ktorými sa človek počas života stretáva. Z legislatívneho hľadiska sociálny pedagóg podľa *Zákona o odborných a pedagogických zamestnancoch č. 317/2009*: „plní úlohy sociálnej výchovy, podpory prosociálneho, etického správania, sociálnopedagogickej diagnostiky prostredia a vzťahov, sociálnopedagogického poradenstva, prevencie sociálnopatologických javov a reedukácie

správania. Vykonáva expertíznú činnosť a osvetovú činnosť.“ (Z. z., 317/2009).

Ďalej, štandardy vypracované na pokyn *Ministra školstva Slovenskej republiky č.39/2017* (dostupné na: <https://www.minedu.sk>), uvádzajú ovládanie a realizáciu socioterapie a sociálneho poradenstva ako jednu z požadovaných vedomostí, pre odborný výkon práce sociálneho pedagóga. Spomínaný dokument konkretizuje jednotlivé kompetencie od začínajúceho sociálneho pedagóga, samostatného sociálneho pedagóga, sociálneho pedagóga s prvou a druhou atestáciou.

Kompetenčný rámec sociálneho pedagóga umožňuje nasledovné pracovné činnosti, ktoré uvádza Bakošová (2008):

**Všeobecné kompetencie** - spočívajú v pomoci deťom, mládeži a dospelým v situáciách vyrovnávania sa s deficitmi socializácie a hľadania možnosti zlepšenia kvality života detí, mládeže a rodín prostredníctvom výchovy, vzdelávania, prevencie a poradenstva.

### Špecifické kompetencie:

1. Výchovno-vzdelávacia (edukačná) kompetencia – sociálny pedagóg je kompetentný tvoriť teóriu sociálnej pedagogiky na základe poznania domácich aj zahraničných prameňov, účasti na vedeckovýskumnej činnosti a poznania potrieb praxe. V praktickej oblasti plánuje, organizuje a metodicky usmerňuje činnosť v zariadeniach, ktoré riešia úlohy vyplývajúce zo sociálnej politiky štátu v oblasti školstva, práce, sociálnych vecí a rodiny, vnútra, spravodlivosti, zdravotníctva. Je aj tvorcom vzdelávacích projektov pre deti, mládež, dospelých, rodičov, jednotlivcov, skupiny či komunity.
2. Kompetencia prevýchovy – Ktorú je možné chápať v spojitosti so socioterapiou, ak sa už vyskytne problém, ktorý zasahuje do vzťahov. Je však potrebná diagnostika pred realizáciou socioterapie. Avšak ak je sociálny pedagóg schopný odborník, ľahko diagnostikuje odklon od normy - (napr. v oblasti mravnej, sociálnej či emocionálnej narušenosti, kriminálnych činov, drogovej, resp. inej závislosti). Na túto kompetenciu

má byť odborne pripravený z pedagogickej diagnostiky, špeciálnej pedagogiky, psychológie osobnosti a príbuzných disciplín. Sociálny pedagóg môže využívať také spôsoby sociálnej opory ako poučanie, povzbudenie, ventiláciu, zásah do prostredia, nedirektívne či direktívne vedenie s využitím metód ako napríklad metóda sociálnej opory, rekonštrukcie osobnosti a preučania. Celý proces prevýchovy je veľmi náročný na čas, preto si vyžaduje osobnostné predpoklady ako trpezlivosť, dôslednosť, pevná vôľa a dôvera.

3. Kompetencia poradenstva: § **Zo širších psychologických koncepcií** - ich hlavným cieľom je umožniť klientom, aby si ujasnili životné ciele, aby dospeli k lepšiemu sebapoznaniu a aby zistili, v čom je ich problém ale aj to, aké sú možnosti jeho realistického riešenia. § **Z pedagogických teórií, výchovných situácií a výchovných nedostatkov**, ktoré sa v súvislosti s deťmi, mládežou a ich rodičmi vyskytujú. Hľadá takú formu sociálnej opory (poradenstva), keď človek nepotrebuje terapiu, vie si pomôcť sám, ale potrebuje sa prostredníctvom odborného poradcu zorientovať vo vlastnej situácii. Podstatou je, že by mal sám klient zistiť, čo bude pre neho najlepším riešením.
4. Kompetencia prevencie – môžeme o nej uvažovať pri poskytovaní sociálneho poradenstva.  
*univerzálna* - cieľom je vytvoriť v spoločnosti atmosféru prijatia a pochopenia problémov, voči ktorým zaujímajú odborníci predsudkové správanie, odmietanie, až negativizmus (napr. postoj, resp. správanie k národnostným menšinám, k rómskemu etniku, k deťom ulice, k bezdomovcom, k deťom z detských domovov, k slobodným matkám).  
*sekundárna* - je zameraná napr. na úzky okruh mladých ľudí s cieľom poskytnúť im pozitívne vzory správania. Ide o pretváranie vzorov naučených a odpozorovaných najmä v

rodinnom prostredí a v prostredí rovesníkov, ktorými sú u detí opakovanie a používanie nežiaduceho správania.

5. Kompetencia manažmentu – Ktorú je možné využiť najmä pri poskytovaní sociálneho poradenstva napríklad pri riešení akéhokoľvek problému dieťaťa v našej spoločnosti sa nedá vyhnúť administratívne postupu na úrade práce, sociálnych vecí a rodiny. Dieťa z nevhodného sociálneho prostredia si vyžaduje odbornú konzultáciu u psychiatra, špeciálneho či sociálneho pedagóga. Pre časovú zaneprázdnenosť jedného sociálneho pracovníka mnohými prípadmi sa problém rieši bez odborných vyšetrení. Z čoho vyplýva, že chýba odborník, ktorý by takú činnosť manažoval, koordinoval, dohovárал stretnutia rôznych odborníkov. Takú funkciu môže vykonávať sociálny pedagóg aj na úrade práce, sociálnych vecí a rodiny. Pole pôsobnosti sociálneho pedagóga sa črtá aj v samospráve miest a obcí pri riešení narastajúcich sociálnych problémov – nezamestnanosti, sociálnej odkázanosti, sociálnej ohrozenosti detí, mládeže a dospelých.

V neposlednom rade môže byť súčasťou odborného tímu ako školský sociálny pedagóg, kde sa najčastejšie stretáva s rôznymi sociálno-patologickými javmi detí a mládeže (napr. záškoláctvo, krádeže, látkové a nelátkové závislosti, problémové a rizikové správanie, sebaopoškodzovanie, šikana a iné).

Vzhľadom na skutočnosť, že podľa Dobšoviča (2012) a Lozsi et al. (2013), socioterapiu môžu realizovať rôzni odborníci (ako napr. sociálni pracovníci, psychológovia, psychoterapeuti, lekári, ošetrovatelia, opatrovatelia, vychovávatelia, sociálni pedagógovia a pod.), primárne vzdelanie socioterapeutov nie je jednotné. Existuje tak možnosť, že sociálny pedagóg môže absolvovať akreditovaný výcvik socioterapie napríklad prostredníctvom Asociácie socioterapie a psychoterapie, ako uvádza Lozsi et al. (2013).

S ďalším náznakom možnosti realizácie socioterapie sociálnym pedagógom sa stretávame u Határa (2010), ktorý zaraďuje ku

klúčovým profesijným kompetenciám sociálneho pedagóga aj kompetenciu sociálno-výchovnej prevencie, intervencie, profylaxie a terapie.

Slovák (2010) hovorí o tom, že pre kvalifikovaný výkon socioterapie je nevyhnutné splniť požiadavky vyplývajúce z legislatívy, na štruktúru vzdelávania terapeutických metód. Sociálny terapeut musí pracovať pod záštitou organizácie oprávnenej na výkon jednotlivých terapeutických postupov.

Aj na základe vyššieho uvedeného, vidíme možnosť, že po splnení uvedených kvalifikačných predpokladov, môže využívať sociálny pedagóg ako socioterapeut metódy socioterapie v oblasti školstva. Bližšie možnosti využitia socioterapie uvádza Slovák (2010), ktorý determinuje úlohu socioterapeuta v závislosti od náročnosti riešenia sociálnych situácií a problémov klienta. Môže sa jednať o problémy spojené so sociálnou patológiou ako je kriminalita, delikvencia, poruchy správania, členstvo v extrémistických skupinách, subkultúry s vlastnou ideológiou a pod. Ďalej problémy spojené s vekom klientov spojené s rizikovým správaním v dôsledku vývinových aspektov a poslednú skupinu problémov tvoria klienti so zdravotnými problémami.

Pre poskytovanie kvalitnej socioterapie je nevyhnutné aby sa sociálny pedagóg neustále vzdelával. Uvedomujeme si rôznorodosť problémov, ako napr. v rodine, ktoré sú prepojené a vyúsťujú potom do vzťahov a určitým spôsobom zasiahnu aj dieťa. Preto by sme chceli apelovať na neustále vzdelávanie v oblasti socioterapie aj po absolvovaní potrebnej kvalifikácie, čo je podobne ako pri psychoterapii nevyhnutné.

Bližšie Sekáčová (2015) uvažuje o možnosti sociálneho pedagóga ako nástroja socioterapie, ktorý si sám určuje rôzne techniky, ktoré v rámci socioterapie môže kompetentne použiť, pričom ich prispôsobuje rôznym alternatívam ako je charakter problému, vek žiakov, aktuálny psychický stav klienta, možnosti časové i priestorové. Ďalším determinantom je i zacielenie sociálneho pedagóga ako socioterapeuta, čo chce s danou technikou dosiahnuť.

Lozsi a kol.(2013) uvádzajú, že socioterapeut prípadne socioterapeutický tím, pomáha jednotlivcovi či skupine identifikovať

prekážky rozvoja, organizuje a navrhuje spôsoby eliminácie týchto prekážok v spolupráci so sociálnym systémom klienta. Úlohou socioterapeuta je prepájať zložky sociálneho systému, aby boli schopné spolupráce a nápravy narušených vzťahov, za špecializovaného dohľadu odborníkov ako lekár, psychológ, psychoterapeut, sociológ, sociálny pracovník.

### **Pôsobenie sociálneho pedagóga v školách, školských a výchovno-poradenských zariadeniach v kontexte socioterapie**

Vzhľadom na širokú pôsobnosť v rámci jednotlivých rezortov sme sa zamerali na socioterapiu v spojitosti so školským prostredím. Najprv uvedieme pôsobenie sociálneho pedagóga v školských zariadeniach pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie v intenciách poskytovania sociálneho poradenstva a socioterapie.

Viacerí autori ako napr. Niklová (2017), Bizová a Neslušanová (2010/2011) vo svojich publikáciách uvádzajú, že sociálny pedagóg podľa *Školského zákona č.245/2008* môže vykonávať poradenstvo v školských zariadeniach ako je centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a centrum špeciálno-pedagogického poradenstva a v školách ako sú materské, základné školy, gymnáziá, stredné odborné školy, konzervatóriá a školy pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, okrem jazykových a umeleckých škôl. Podobne aj Niklová (2013) na základe *Zákona č. 245/2008*, uvádza že sociálny pedagóg ako jedna zo zložiek systému výchovného poradenstva a prevencie môže vykonávať poradenstvo v centre pedagogicko-psychologického poradenstva a centre špeciálno-pedagogického poradenstva, pričom medzi ťažiskové činnosti sociálneho pedagóga v centrách pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie zaradila uvedená autorka nasledujúce oblasti:

- sociálno-pedagogická diagnostika,
- sociálno-pedagogické poradenstvo,
- sociálno-pedagogické poradenstvo pre učiteľov v škole,
- sociálno-pedagogická terapia, socioterapia,
- sociálno-pedagogická terapia s rodinou.

Tak ako je nevyhnutnou podmienkou pri sociálnom poradenstve súhlas zákonného zástupcu, tak i v prípade socioterapie je podľa Kropáčovej a Hroncovej (2013) nevyhnutnou podmienkou v škole a školských zariadeniach súhlas zákonného zástupcu žiaka, ktorý nedovršil 18 rokov. Preto by nemala chýbať ochota a snaha na strane rodičov a učiteľov a v neposlednom rade žiaka, podieľať sa na terapeutickom procese.

Možnosť poskytovania socioterapie sociálnym pedagógom vyjadruje Sekáčová (2015) na základe *Zákona 245/2008 Z. z o výchove a vzdelávaní* a *Zákona 317/2009 Z. z o pedagogických a odborných zamestnancov*. Vychádzame z predpokladu, že by sociálny pedagóg ako odborník mohol takúto činnosť kompetentne vykonávať po splnení potrebných kvalifikačných predpokladov, po nadobudnutí vedomostí, zručností, spôsobilostí s prihliadnutím na osobnostné predpoklady.

Súhlasíme s názorom Bakovej (2015), ktorá poukazuje na potrebu socioterapie v škole a na legislatívnu úpravu a požiadavku na zavedenie socioterapeuta do praxe.

Škola je významným miestom socializácie žiaka, ktorý v škole funguje v skupine vo vzťahoch so spolužiakmi a vrstovníkmi. Zároveň prichádza do školského prostredia z rodinných vzťahov a vytvára si vzťahy i s učiteľmi. Považujeme za nevyhnutné, aby vzťahy, v ktorých sa žiak pohybuje, boli zdravé, funkčné a dávali žiakovi vhodnú kvalitatívne pozitívnu spätnú väzbu. V tejto súvislosti sa oprieme o názor Lozsi et al. (2013), ktorí navrhujú rozšírenie legislatívy a praxe o špecializovanie odborníkov CPPPaP na socioterapiu, aby v prípade potreby vedeli prizvať kompetentného socioterapeuta, ktorý vie riešiť problémy spojené so školským prostredím, kde sú vážne narušené vzťahy, ktoré sa prejavujú ako problematické. Uvedení autori Lozsi a kol. (2013) navrhujú aby bol socioterapeut nezávislý na škole, kde realizuje socioterapiu. Takýmto spôsobom sa dá zaručiť, že socioterapeut by bol nezávislou osobou, kde by pracovnoprávny vzťah ani zriaďovateľ nevstupoval do socioterapeutického procesu. Preto spomínaní autori odporúčajú, aby bol socioterapeut napr. súčasťou odborného tímu CPPPaP a pod..

Podľa nášho názoru takúto pozíciu by mohol zastávať sociálny pedagóg ako kompetentný profesionál, ktorý napr. môže prizvať socioterapeuta zameraného na školské prostredie (ak by ním nebol on sám). Ako výhodu zvažujeme, vedomosti sociálneho pedagóga z oblasti vzťahov, psychológie, sociálnej práce, prevencie, sociálne znevýhodňujúceho prostredia, výchovy, atď. Sociálny pedagóg by mohol uplatniť odborné informácie napr. ohľadom sociálnej klímy v triede, šikany, agresívneho správania, adaptácie žiakov do kolektívu, ktoré by pomohli v rámci socioterapie efektívnejšie pracovať so skupinou.

Takisto Baková (2015) uvádza, že terapia sociálnych vzťahov je potrebná i v oblasti školstva nie len prostredníctvom psychológa, ale aj prostredníctvom sociálneho pedagóga. Rozdiel medzi oboma odborníkmi je v tom, že socioterapeut sa snaží zlepšiť vzťahy prostredníctvom poradenstva v právnych, zdravotných a sociálnych oblastiach.

Filipová (2011) poukazuje na to, že učitelia nemajú popri vyučovaní dostatok času na riešenie vzťahových záležitostí v triede. Školský psychológovia riešia mnoho iných záležitostí ako je napr. diagnostika, sexuálna výchova, problémy s učením a v správaní, a pod. Socioterapeut v porovnaní s učiteľom alebo psychológom, by bol špecializovaný na riešenie problémov spojených so vzťahmi. Zároveň si dovoľujeme podotknúť, že by dieťa nebolo stigmatizované a vnímané akoby s ním nebolo niečo v poriadku.

Hroncová (2015) uvažuje o možnosti sociálneho pedagóga pracovať na vytvorení pozitívnej klímy v triede v spolupráci s učiteľom môže vytvoriť programy pre zlepšenie atmosféry. Ak sociálny pedagóg pôsobí priamo v škole pri vyskytnutí sa problémov dokáže včasne intervenovať, pretože má skupinu neustále pod dohľadom.

Lozsi et al. (2013) uvádzajú že, viaceré prejavy správania signalizujú narušenú štruktúru sociálnych vzťahov. Autori poukazujú na zhoršenú atmosféru a správanie detí v škole, spolupráca žiakov s učiteľmi sa zhoršuje, prejavuje sa agresivita, odmietanie. Tzv. ochladzovanie vzťahov a nárast násilia v škole má následok najmä osvojením si nasledovných činiteľov ako napr. neadekvátne,

nežiaduce zaobchádzanie s deťmi zo strany dospelých, nedostatok citových vzťahov v rodine, príliš veľa školských úloh a povinností.

Sekáčová (2015) uvažuje, že by sociálny pedagóg pri realizácii socioterapie so žiakmi mohol využiť aktivity zamerané na rozvoj sociálnych zručností, sociálne učenie, posilnenie empatie a náhľadu na medzilidské vzťahy, skupinovú terapiu a pod..

Filipová (2011) spomína, že socioterapeut by mal pracovať na budovaní pozitívnych vzťahov medzi žiakmi, triedami navzájom, učiteľmi a rodičmi. Mal by sa zamerať aj na deti integrované so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, resp. deti s postihnutím, narušením, ohrozením (ako zdôrazňuje napr. Šuhajdová 2018) deti migrantov, zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia, a deťmi ktoré sa líšia kultúrnym i hodnotovým zázemím. Významným faktorom by mala byť spolupráca rodiny so školou.

Gregussová (2011) dopĺňa zameranie socioterapeuta i na rómskych žiakov a ich sociálnym začleňovaním resp. vyčleňovaním do/z kolektívu. V procese socializácie v škole zohrávajú významnú úlohu učitelja a práve, socioterapeut by mohol pomôcť učiteľom porozumieť problémom, s ktorými sa rómski žiaci stretávajú v škole, môže učiteľom poskytnúť vhl'ad do situácie, poučiť ich o možných rizikách a pod. Zároveň môže pracovať s rodičmi rómskych žiakov a priblížiť im dianie v škole. Socioterapeut takýmto spôsobom prispieva k vzájomnej spolupráci a porozumeniu na všetkých stranách.

Ako sme uviedli v predchádzajúcom texte, socioterapeut môže pracovať s rodičmi a učiteľmi. Hroncová a Kropáčová (2015) zaraďujú do obsahu socioterapeutického pôsobenia vzdelávanie rodičov v oblasti správania detí ale i v oblasti riešenia pedagogických situácií alebo sociálno-patologických javov. Je vhodné aby sa rodičia aktívne podieľali na socioterapeutickom procese, išli príkladom svojim deťom a svojimi námetmi obohacovali obsah terapie. Zároveň aktívny prístup rodičov môže mať účinok prevencie pre deti. Rodičovská podpora má významný vplyv na zmenu negatívnych prejavov dieťaťa.

Autorky ďalej uvažujú o podporných skupinách rodičov, pretože vzájomné stretnutia

rodičov by mohli byť prospešné. Rodičia by si mohli v skupinách vymeniť vlastné informácie a skúsenosti a obohatiť svoje vedomosti a tiež získať skúsenosť, že podobný problém nemajú len oni samy. Autorky poukazujú na to, že sociálno-terapeutická práca predstavuje zdĺhavý proces, socioterapeut musí poznať podrobne fungovanie rodiny a ďalšie nevyhnutné osobné i rodinné informácie, potrebné na sociálno-pedagogickú diagnostiku, ktorá by mala predchádzať socioterapii. Lutherová (2015) upozorňuje, že ku konfliktom v školskom prostredí dochádza pomerne často aj medzi učiteľmi a žiakmi, kedy obe zo zúčastnených strán nesú rovnaký podiel. Na jednej strane je dieťa a jeho aktuálne prežívanie, negatívne skúsenosti, rodinné prostredie, a ďalšie osobné problémy a na strane druhej učiteľ a jeho reakcie na podnety dieťaťa a postoj k danej problematike.

Lozsi et al. (2013) uvádzajú, rôzne prejavy narušených sociálnych vzťahov v škole vzťahových činiteľov v rovinách žiak – rodič – učiteľ:

1. Fyzické ubližovanie,
2. Manipulácia,
3. Citové vydieranie,
4. Sexuálne obťažovanie,
5. Zneužívanie moci zo strany učiteľa,
6. Vyhrážky rodičov, žiakov/študentov, učiteľov,
7. Šikanovanie a pod.

Podľa Lozsi et al. (2013) mnohé z uvedených prejavov súvisia s narušenými sociálnymi vzťahmi, ale nie sú posudzované učiteľmi adekvátne k problematike ktorej sa dotýkajú. Ak učitelja neposudzujú dostatočne objektívne ich podiel na narušených vzťahoch napr. v triede a nie sú dostatočne zrelí, potom žiak alebo rodič nemá v škole veľa možností, kam sa obrátiť o pomoc.

Vzhľadom na skutočnosť, že školské prostredie významne vplýva na socializáciu a osobnosť dieťaťa, mali by mať svoje miesto v socioterapii konflikty všetkých zainteresovaných strán, tzn.-žiak-, rodič-, učiteľ mať. Považujeme za kľúčové aby mali možnosť, nie len žiaci ale i učitelja a rodičia, požiadať o socioterapeutickú pomoc. Náročnosť socioterapie vnímame v nevyhnutnom reagovaní na potreby klientov v terapeutickom pro-



cese. Pre pozitívnu zmenu je potrebná spolupráca všetkých zainteresovaných strán ako sú rodičia, deti, odborník príp. učiteľ a to na dostatočne dlhý čas.

## ZÁVER

Sumarizujeme, že sociálny pedagóg ako odborník, ktorý sa zaoberá výchovou a prostredím, môže zohrávať významnú úlohu pri realizácii sociálneho poradenstva alebo socioterapie - či už v školách alebo školských zariadeniach.

Jednu z alternatív realizácie uvádzajú napr. Hroncová, Emmerová et al. (2015), keď je sociálny pedagóg pri poskytovaní sociálnoterapeutickej intervencie v roli tzv. „sprevádzača“, jednotlivých členov terapeutického procesu motivuje, posilňuje, poukazuje na pozitívne hľadisko, a dôvernú, pokojnú atmosféru, nie-len pre rodičov, ale aj pre ich deti.

Mnohé z uvedených problémov sociálneho systému v škole sa vyskytujú často a môžu byť skryté, preto je nevyhnutná prevencia a včasná odborná intervencia, čo v sebe obsahovo zahŕňa práve socioterapeutická intervencia školského sociálneho pedagóga.

## Zoznam bibliografických odkazov

- BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Public promotion s.r.o. ISBN 978-80-969944-0-3.
- BAKOVÁ, Daniela, 2015. Význam multidisciplinárnej metódy – socioterapie. In: *Vychovávateľ*. Roč. 13/ 63. , č. 9-10, s. 31 – 34. ISSN 0139-6919.
- BIZOVÁ, Nad'a a Silvia NESLUŠANOVÁ, 2011. Sociálny pedagóg v škole kompetencia intervencie a kompetencia poradenstva. In: *Pán učiteľ - časopis pre učiteľov, rodičov a žiakov*. Roč. 4, č. 4, s. 10-11. ISSN 1336-7161.
- DOBŠOVIČ, Ľudo, 2011. Socioterapia a jej miesto v každodennom živote. In: *Socioterapia*. Roč. 1, č. 1, s. 1 – 2.
- DOBŠOVIČ, Ľudo, 2012. Socioterapeut – metóda a nástroj socioterapie. In: *Socioterapia*. Roč. 2, č. 2, s.1 – 2.
- FILIPOVÁ, Viera, 2011. Perspektívy a využitie socioterapie v školstve. In: *Socioterapia*. 2011, 1. roč, č. 1, s. 5.
- GABURA, Ján, 2013. *Teória a proces sociálneho poradenstva*. Bratislava: IRIS. ISBN 978-80-89238-92-7.
- GABURA, Ján, 2005. *Sociálne poradenstvo*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca. ISBN 80-89185-10-X.
- GREGUSSOVÁ, Monika, 2011. Čo ovplyvňuje vzdelávanie rómskych detí. In: *Socioterapia*. Roč. 1, č. 2, s. 5 – 6.
- HAMADEJ, Martin a Beáta BALOGOVÁ, 2016. Marie Krakešová- Došková. In: *Journal socioterapie, Sociálna práca a sociálna terapia*. Roč. 2, č. 1-2, s. 4-5. ISSN 2453-7543.
- HATÁR, Ctibor, 2010. *Sociálny pedagóg v systéme sociálno-edukačného poradenstva, prevencie a profylaxie*. Nitra: PF UKF. ISBN 978-80-8094-664-7.
- HRONCOVÁ, Jolana, 2015. Súčasné problémy v kontinuálnom vzdelávaní školských sociálnych pedagógov a profesijný štandard: „Sociálny pedagóg“. In: *Sociálny pedagóg v škole v teoretickej reflexii a praxi*. Banská Bystrica: PDF UMB v Banskej Bystrici. ISBN 978-80-557-0957-4.
- KROPÁČOVÁ, Katarína, 2015. Pôsobenie sociálnych pedagógov v školských zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie a ich spolupráca so školami. In: *Sociálny pedagóg v škole v teoretickej reflexii a praxi*. Banská Bystrica: PDF v UMB v Banskej Bystrici. ISBN 978-80-557-0957-4.
- KROPÁČOVÁ, Katarína a Jolana HRONCOVÁ, 2013. Sociálno-výchovná práca sociálnych pedagógov v školách a v školských zariadeniach. In: *Preventívna sociálno-výchovná činnosť v škole. (Metodická príručka pre sociálnych pedagógov a koordinátorov prevencie)*. Banská Bystrica: PDF UMB v Banskej Bystrici. ISBN 978-80-557-0596-5.
- LOZSI, Lívia et al., 2013. *Socioterapia*. Bratislava: Asociácia socioterapie a psychoterapie. ISBN 978-80-971386-0-8.
- LUTHEROVÁ, Viera, 2015. Konflikty v školskom prostredí. In: *Socioterapia*. Roč. 5, č. 2, s. 4 - 5.
- MATULA, Štefan, Alena KOPÁNYIOVÁ a Zuzana, VOJTOVÁ, 2003. Depistážna, diagnostická a intervenčná fáza psychologickéj činnosti u detí s poruchami správania

- v preventívnych a v poradenských školských zariadeniach. In: *Prevenčia*. Roč. 2, č. 4, s. 9-18. ISSN 1336-3689.
- MYDLÍKOVÁ, Eva, 2004. *Štandardy kvality sociálneho poradenstva* [online]. Dostupné z: [https://assp.sk/wp-content/uploads/2020/05/standardy\\_kvality\\_socialneho\\_poradenstva.pdf](https://assp.sk/wp-content/uploads/2020/05/standardy_kvality_socialneho_poradenstva.pdf)
- NARIADENIE VLÁDY SR č. 341/2004 : *Analytický list č. 2404*, 2008. Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny SR – Kvalifikačné predpoklady, obsah pracovnej činnosti sociálneho pedagóga. Bratislava: 2008 [online]. [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <http://socialnapraca.weebly.com>
- NIKLOVÁ, Miriam, 2013. *Sociálny pedagóg ako pomáhajúca profesia a jeho uplatnenie vo výchovných, sociálnych a iných zariadeniach*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela. ISBN 978-80-557-0561-3.
- NIKLOVÁ, Miriam, 2017. Poradenská činnosť v intenciách sociálno-výchovného pôsobenia školského sociálneho pedagóga. In: *Manažment školy*. Roč. 3, s. 6-9. ISSN 1336-9849.
- OLÁH, Milan, 2017. *Sociálne poradenstvo*. Bratislava: Implementačná agentúra Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. ISBN 978-80-89837-17-5.
- POKYN MINISTRA č. 39/2017. *Príloha č. 19 – Sociálny pedagóg*, 2017. Bratislava [online]. [cit. 2018-10-8]. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/pokyn-ministra-c-392017-ktorym-sa-vydavaju-profesijne-standardy-pre-jednotlive-kategorie-a-podkategorie-pedagogickych-zamestnancov-a-odbornych-zamestnancov-skol-a-skolskych-zariadeni/>
- SEKÁČOVÁ, Aneta, 2015. Socioterapia a možnosti jej využitia v škole z pozície pedagóga. In: *Vychovávateľ - časopis pedagógov*. Roč. 63, č. 5-6, s. 48- 50. ISSN 0139-6919.
- SLOVÁK, Peter, 2010. *Metódy sociálnej práce 1.: vysokoškolské texty*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety.
- SCHAVEL, Milan a Milan OLÁH, 2010. *Sociálne poradenstvo a komunikácia*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety. ISBN 80-8068-487-1.
- ŠOLTÉSOVÁ, Denisa, Monika BOSÁ a Beáta, BALOGOVÁ, 2015. Socioterapia a jej vymedzenie. In: *Journal socioterapie, Sociálna práca a sociálna terapia*. Roč. 1, č. 1, s. 9-17. ISSN 2453-7543.
- ŠOLTÉSOVÁ, Denisa, Monika BOSÁ a Beáta, BALOGOVÁ, 2016. *Terapeutické inšpirácie v socioterapii*. Gestalt terapia – Feministická terapia, Rodinná terapia V. Satirovej. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. ISBN 978-80-555-1732-2.
- ŠUHAJDOVÁ, Ivana, 2018. Ľudský faktor – kľúčová podmienka inklúzie? Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS. ISBN 978-80-568-0121-5.
- Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní* [online]. [cit. 2018-10-8]. Dostupné z: <http://www.zakonypre-ludi.sk/zz/2008-245>
- Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách* [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <http://www.zakonypre-ludi.sk/zz/2008-245>
- Zákon č. 317/2009 o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch* [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <http://www.zakonypre-ludi.sk/zz/2008-245>
- Zákon č. 341/2004 Nariadenie vlády Slovenskej republiky z 19. mája 2004, ktorým sa ustanovujú katalógy pracovných činností pri výkone práce vo verejnom záujme a o ich zmenách a dopĺňaní* [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-245>

#### Kontakné údaje

Bc. Karolína Veselská  
PhDr. Peter Kusý, PhD.  
Katedra pedagogických štúdií,  
Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity  
v Trnave  
e-mail: karolinaveselska@gmail.com  
e-mail: peterkusy7@gmail.com